

I Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya

L'AVENÇ organitza un congrés d'història local de caràcter internacional que se celebrarà a Barcelona al Pati Manning, (c/ Montalegre 7) els dies 15-16 de novembre de 1991 amb el patrocini de la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona.

L'objectiu bàsic d'aquesta trobada —atesa la puixant eclosió de la recerca en història local— és el de possibilitar un intercanvi d'experiències, reflexions teòriques i metodològiques, i publicacions entre els diferents grups i individus vinculats a la investigació històrica local tant a Catalunya, d'on hi haurà més representació, com a la resta de l'Estat espanyol i Europa.

Aquesta reflexió teòrica i epistemològica sobre la història local es construirà i es debatrà, d'una banda, prenent com a referent el marc més general de l'evolució recent de la historiografia catalana i, de l'altra, contrastant-la amb experiències d'altres àmbits de fora de Catalunya. Un altre aspecte que volem potenciar especialment és el que fa referència al conjunt de publicacions que s'han editat darrerament i que giren a l'entorn de la història local (revistes, anuals, butlletins, col·leccions, etc.). Aquesta serà una ocasió idònia per tal que tots aquells grups, entitats o individus (centres d'estudi, arxius, museus, ajuntaments, associacions diverses,...) puguin exposar les publicacions fruit de la seva activitat possibilitant així un intercanvi viu i espontani i fomentant la creació d'unes xarxes de col·laboració que prometen ser molt fructíferes alhora que permetran treure els nivells de difusió d'aquestes edicions dels límits geogràfics que, malauradament, sovint se li imposen.

Quant al programa del congrés, aquest es divideix en tres sessions, la primera a celebrar la tarda del divendres dia 15, i les dues restants,

el matí i la tarda del dissabte 16 de novembre.

1a sessió (divendres 15 a les 18:00 h):

—Presentació de les ponències.
—1a ponència: «L'eclosió de la Història Local i la seva integració en la Història General de Catalunya», per Pere Anguera.

—2a ponència: «La Història Local i el patrimoni documental», per Ramon Alberch.

—3a ponència: «L'espai» en la Història Local i alternatives professionals», per Miquel Solé.

2a sessió (dissabte 16 a les 10:00 h):

—Presentació, a càrrec de Xavier Marcet.

—Intervencions de representants de diversos col·lectius que treballen dins de l'àmbit de la història i la documentació locals (en procés de determinació).

—A les 12:00 h s'iniciarà una roda d'intervencions on es podran debatre el conjunt de comunicacions seleccionades (màxim 10 minuts per intervenció).

—Simultàniament, s'obrirà al públic el «mercat» de publicacions d'història local.

3a sessió (dissabte 16 a les 17:00 h):

—Presentació, a càrrec de Borja de Riquer.

—Els ponents de fora de Catalunya encara estan en procés de determinació.

La Comissió Organitzadora es reserva el dret de modificar algun punt del programa (que en el moment d'escriure aquestes ratlles encara és provisional) si ho creu convenient. Els interessats a presentar-hi alguna comunicació consultiu la secció «Noticiari» d'aquest mateix número. El preu d'inscripció és de 2.000 ptes. Per a més informació podeu dirigir-vos al L'AVENÇ (tel.: 317 08 24).

Xavier Marcet
Comissió Organitzadora.

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ LLIBRES

Pere ANGUERA: **Menjapellans, conservadors i revolucionaris**, Edicions del Centre de Lectura, Reus, 1991, 192 pp.

El llibre de Pere Anguera presenta, d'entrada, un tret que el fa especial. O almenys s'ho val, perquè el material que hi és compilat és la reformulació de diversos treballs ja publicats, bé pel seu autor de forma individual o en col·laboració, bé en altres latituds, properes o allunyades, d'on ara es veu imprès el material. Efectivament, en el proemi inicial, l'autor ja ens indica on podem trobar la font primària i, alhora, ens assenyala les possibles modificacions que ara, en una segona edició, hi ha escolat volgut. A primer cop d'ull, els sis treballs tenen poc en comú quant a l'època cronològica, per la disparitat de criteris en què se circumscriuen, però quan ens endinsem en el seu contingut veiem que tenen com a trets definidors l'estudi de la societat de diversos moments de la història de Reus i del Camp de Tarragona. Si, per una banda, l'efecte inicial tendeix a la dispersió, la globalitat del continent permet captar des de classes socialment reconegudes —com els capellans—, a capes de pensament social de millora —com l'obrerisme de l'època de guerra—, passant, evidentment, per moltes altres. El joc bàsic que hi batega és l'explicació causal de fets i circumstàncies que corroboren o no el tractat per altres materials, amb nom de Catalunya, i que aquí alguns cops són posats en entredit o reafirmats, si s'escau.

«Anticlericalisme i irreligió a Reus. Notes per a la seva història durant

la revolució liberal» ens situa en el període que va des dels primers anys del segle XIX fins al 1874. Com a hipòtesi de treball presenta el paper del republicanisme reusenc i de la burgesia en saber girar la truita dels seus correligionaris i, alhora de la gent d'avançada social, envers els capellans matons de la trona que no paraven de sacsejar la voluntat dels creients beats i de les escalfa-sagrites. D'aquesta forma destaca que ni els uns ni els altres —es refereix a la burgesia i als republicans— van haver de patir els estralls que en èpoques posteriors succeïren en el si de la societat reusenca en particular i catalana en general. La valoració de determinats moments presenta aspectes rellevants en contrastar els diversos atacs a l'església o als seus representants bo i indicant concrecions diferenciades prou suggerents tals com agressió sense violència, agressió amb violència, anticlericalisme sagnant, anticlericalisme grotesc, etc. Tota aquesta simbiosi la lliga perfectament amb els diversos components polític-socials de la ciutat i de les rodalies. El treball el publicà, en la primera versió, força més reduïda, conjuntament amb A. Arnavat.

Un segon treball, «Liberalisme i cultura popular: Ascensió i caiguda dels balls parlats», recull, amplia i matisa les tesis que ja havia defensat conjuntament amb J. Bargalló. Pretén «demostrar l'estret lligam entre les velles formes lúdiques de la societat de l'antic règim i els enemics dels nous postulats polítics, i com l'establiment d'aquest vincle, possiblement involuntari, va arrossegar a la mort una fórmula festiva tradicional». El treball xifra el punt àlgid de la pràctica, en les darreres dècades del segle XVIII i la primera meitat del segle XIX, i fa un repàs de les causes externes i internes de la davallada. Com a conclusions definides indica que el triomf del liberalisme com a opció hegemònica n'ajudà la mort, i va quedar relegat el seu ús només a zones de forta ascendència del carlisme sociològic, i també ho argumenta a la liquidació dels gremis que n'eren els seus principals sustentadors. Aquest treball, per la novetat del plantejament, segurament, li cal d'altres de contraposats de definició, la qual cosa permetrà d'oferir una resposta més general per a tot el país.

«La restauració a la Catalunya urbana (1875-1900)» presenta una anàlisi exhaustiva del comportament electoral, bàsicament, de dues ciu-

tats del Camp: Tarragona i Reus. La valoració que s'hi interpreta és que no hi hagué massa variacions a les eleccions a diputats a corts entre el període de 1869-1873 i el del Restauració. Cita el cas de diversos districtes ja estudiats d'altres llocs de Catalunya i conclou, pel que fa a les comarques del sud del Principat, que seria l'any 1891 quan la pràctica de compra de vots, d'extorsions valent-se del poder, i la falsificació d'actes s'acabaria. El quart treball, «L'exposició universal de 1888 des de Catalunya», abraça també la visió que hi aportaren les tres capitals del Camp a la polèmica exposició. Si bé en un primer moment tant Reus com Tarragona s'hi mostraren poc participatives i animades, amb el pas del temps es contagiaren de la visió de Valls, la qual s'hi referí en força ocasions animant a industrials i pagesos a concórrer-hi. En l'esprint final no només hi assistiren les tres ciutats esmentades, sinó que d'altres poblacions del Camp i del Priorat van engrescar-s'hi, la qual cosa implicà una nota positiva al lligam de Barcelona-Catalunya que s'intentà mostrar.

Els dos darrers treballs toquen el mateix període: el de la guerra del 1936-1939. Un és «Els fets de maig de 1937 al Camp de Tarragona», i l'altre «Notes per a la història de les actituds i de la vida quotidiana durant la revolució i la guerra». Mentre el primer és una elaboració consistent, el segon presenta aportacions valuoses encara no definitives, com el mateix autor ens diu. Tot amb tot, aquest segon treball remarca en un seguit d'apartats —com el cas de ciutadans i refugiats, entre la cultura i la política, el cost de la vida, el perill a la reraguarda,...— aspectes del tot vàlids per a la fixació d'una història total de la guerra a Reus i al Camp, que traguessin d'una vegada per totes l'entrellat fins a les últimes conseqüències, sense subterfugis. En conjunt, estem davant d'un recull d'obra dispersa, renovada i amb noves matisacions, la qual cosa implica que la història és en constant discussió, fins i tot l'escrita per un mateix autor. Evidentment, aquesta predisposició a no deixar tancar temes ens apropa a una redefinició del tot valuosa per a l'home d'avui i de demà, a la història en permanent construcció, ja que com diu Jacques le Goff les històries plurals convé situar-les dins d'un camp històric, l'horitzó del qual segueix sent el de la globalitat.

Antoni Gavalda

Josep M. T. GRAU PUJOL, **Població i lluita contra la mort a Montblanc (s. xviii)**, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Diputació de Tarragona, 1990, 182 pp.

Després d'un pròleg força escèptic del demògraf Antonio Moreno, que emmarca el creixement demogràfic montblanquí del XVIII dins el camptaragoní, l'autor fa una introducció on recull unes consideracions del present de la historiografia a la Conca de Barberà i recorda que el treball que ofereix constitueix una part de la seva tesi de llicenciatura.

Tot seguit, Grau comenta els llibres sacramentals treballats: els de baptismes de l'etapa 1734-1808 i els d'enterrament —que no d'òbits— del 1690 al 1766 i del 1772 al 1790. No s'està de remarcar que en el cas dels menors —albat— no sempre consta el nom ni l'edat, que tampoc figuren els enterraments de franc —*amore Dei*—, i que no ha localitzat ni els llibres de matrimonis ni els de compliment pasqual.

Acte seguit, Grau exposa la situació demogràfica a la llum dels censos de població i constata l'existència d'un baix volum poblacional montblanquí a l'inici del segle XVIII.

El segon gran capítol és dedicat al poblament del territori i l'autor efectua un recorregut per l'hàbitat dispers a partir d'un cens del 1804-1805, i seguidament duu a terme una visió de l'evolució de la densitat de poblament del terme montblanquí, triplicada entre 1717 i 1787.

El tercer gran apartat se centra en la interpretació de les variables demogràfiques. Pel que fa als baptismes, l'autor en marca la tendència en números absoluts i en números índexs, així com l'estacionalitat d'aquests. És molt interessant el punt dedicat al tractament dels «fills de pares incògnits», on l'historiador montblanquí fa uns arriscats comentaris sobre la naturalesa de la terminologia, ultra quantificar-los, observar-ne el moviment estacional, apuntar unes possibles causes de l'abandonament de les criatures i el destí d'aquestes.

Quant a la mortalitat, també en dibuixa la tendència, diferenciant entre albat i cossos, i establint el moviment mensual al període 1773-1790 de cada tipus de mortalitat, i distingeix, fins i tot, per sexes. També distingeix els diversos factors que intervenen en les crisis de mortalitat: malalties i epidèmies —comenta les tercianes del 1725-1727 i les febres d'inicis del XIX—; crisis de subsistència —on aporta unes llistes de preus de cereals a partir dels llibres d'administració dels molins de la comunitat de preveres montblanquina— i els allotjaments militars —provocadors de tensions i molt sovintejats, atès el caràcter capitalí de la vila.

Pel que fa al creixement natural, l'autor topa amb la dificultat que ofereix la dissimilitud cronològica entre llibres de baptismes i d'enterraments, i tan sols pot apuntar-ne les línies mestres.

El quart gran apartat del capítol dedicat a l'anàlisi de les variables demogràfiques és el tema de les migracions. Tocant a les immigracions, Grau les estudia entre el 1773 i el 1793 en base a fonts sacramentals i notariales, tot i que adverteix que se'n poden usar d'altres —registres hospitalaris, llibres municipals, cadastres, capbreus, confraries... Després de diferenciar entre immigració temporal i definitiva, i a partir de 538 fitxes obtingudes, l'autor assenyala el domini dels immigrants procedents de la Conca de Barberà, seguits dels de l'Alt Camp, i la quasi igualtat existent entre artesans i pagesos. Apunta també les diverses causes de la immigració —econòmiques (millora de les condicions de vida), matrimonials, religioses i bèl·liques— i les conseqüències —l'augment demogràfic.

Per avaluar les emigracions l'autor emprà els manuals notariales. L'estudi, molt costós d'esforços en aquest punt, és de resultats limitats.

El quart capítol és esmerçat en comparar l'estructura de la població montblanquina amb l'espluguina i sarralenc a partir del cens de Floridablanca (1787-1788).

El cinquè capítol fa de pont entre l'anàlisi poblacional duta a terme als quatre primers, i l'aspecte de la lluita contra la mort analitzat al sisè. En aquest cinquè apartat, l'autor marca les diferències entre els diversos tipus d'enterrament —de pobre, d'ànimes i general— i un aspecte directament relacionat: el lloc on rebre sepultura.

El darrer capítol respon exactament a la segona part del títol del llibre: la lluita contra la mort. En primer lloc, hom parla de la higiene i l'alimentació, i ens ha cridat especialment l'atenció el paper assistencial dut a terme pel monestir de Poblet i els mercaderis montblanquins, i el fet d'usar els capítols matrimonials com a font d'anàlisi dels aliments per consumir i, fins i tot, del volum d'aquests. És abordat també el tema de la salubritat de l'aigua de pous, cisternes i fonts, i el de la manca de neteja a les presons.

Seguidament, Grau efectua un recorregut planer pels professionals de l'assistència sanitària: metges —acondactats pel municipi—, cirurgians —barbers i sagnadors—, llevadores i apotecaris. Per damunt, l'ombra de la institució parasanitària: l'Hospital de Santa Magdalena de Montblanc, centre d'acollida de pobres i malalts, i mantingut econòmicament per via de censals.

I, abans de les conclusions, observem les notes referents a un tema d'encesa polèmica: el trasllat del cementiri. El govern el volia extramurs, l'Església més a prop.

Les conclusions ofereixen un bon resum de la problemàtica tractada i dels resultats, tot i que el darrer tema —la qüestió de la ubicació dels cementiris— en resta fora.

Grau ha treballat en onze arxius per a l'elaboració de l'obra i ha emprat setanta treballs —entre llibres i articles— escrits per cinquanta-tres autors.

A l'apèndix hi reproduïx l'ordre governativa de 3 de setembre del 1786 que donava inici al cens de Floridablanca; la del 10 de juny del 1801 sobre la necessitat de dur a terme «estats» de població, i una darrera de 18 de març del 1805 al voltant del sistema per combatre les febres pútrides.

Ens trobem, tot plegat, davant una aportació essencial per conèixer la demografia montblanquina moder-

na. Grau ha hagut de treballar amb unes fonts documentals sacramentals limitades: sense llibres de matrimonis, amb un obituari fragmentari tant cronològicament com informativa, i amb un registre de baptismes que comença tard. Però és un historiador valent, i l'estimació que sé que sent envers el seu ofici i la seva terra li ho ha fet superar tot fins donar-nos a conèixer un estudi, d'altra banda, bellament editat.

Només ens permetem de fer-li uns petits retrets: el quadre que s'allarga de les pàgines 59 a 62 s'entendria més ràpidament si els preus fossin unificats en sous, caldria discutir la qüestió dels il·legítims-abandonats i el tema de l'estacionalitat de les defuncions. Un índex de quadres no hauria estat sobrer. Aquests, però, són punts irrelevants que no desmereixen gens ni mica l'aportació de Josep M.T. Grau de cara al coneixement demogràfic i social de Montblanc al segle XVIII.

Valentí Gual Vilà

Vicent MARTINES: **Temps de croada, temps creuats. El Xarq al-Andalus, un espai d'osmosi, Ajuntament d'Onda, 1991, 129 pp.**

Una de les qüestions essencials que planteja la Teoria de la Literatura és la relació entre Literatura i Història. Massa sovint el tema s'ha estudiat només en funció de la primera, potser perquè els qui s'hi han apropiat eren quasi sempre estudiosos de la Literatura. En l'àmbit historiogràfic, ja ho sabem, aquests últims decennis gairebé tothom ha negligit allò que hom anomena Història de la Cultura: no estava de moda... És per tot això que de bell antuvi hem d'agrair al professor Vicent Martines, especialista en Literatura Medieval, que hagi realitzat un estudi que combina perfectament la teoria literària amb l'anàlisi històrica. A partir de la poesia i la narrativa, l'autor estableix l'existència d'un *continuum* cultural entre tots els pobles situats al voltant de la Mediterrània occidental. I no només parla de cristians i musulmans sinó que els albigesos també hi són presents. Dels contactes i influències entre aquests mons, els grans beneficiats foren sempre els

nouvinguts. Càtars/bàrbars del nord; musulmans/croats; andalusins/cristians: els vençuts aportaren culturalment molt més als vencedors que a l'inrevés. Hom no pot deixar d'establir un cert paral·lelisme amb Grècia i Roma... La qüestió, evidentment, és prou àmplia per merèixer noves aportacions: per exemple, la fins ara tan poc debatuda (almenys pel que pot donar de si) influència àrab sobre la cortesia amorosa trobadoresca. D'altra banda, també hem de valorar el fet que l'autor, del País Valencià, hagi inclòs les Balears en les seves anàlisis i reflexions, oferint així una visió global de l'expansió/agressió catalana vers Xarq al-Andalus. Molt correctament situa el tema dins la problemàtica de l'«imperialisme» mediterrani català que fa alguns anys plantejà Hillgarth. Un imperialisme tal volta escadusser i en competència amb altres pobles veïns: França, al segle XIII, i Gènova al XIV, sobretot. De l'enfrontament amb els genovesos, se'n pot escriure molt i la Literatura ens n'ha deixat força testimoniatges: sense anar més lluny, el *Tirant* n'és una mostra. La imatge del musulmà, l'altre «enemic» (però un enemic diferent), és estudiada amb particular encert: l'autor ens fa veure que el tracte literari al «sarraí» mallorquí és molt pitjor que el que va rebre el valencià, en relació a la conquesta dels dos territoris. Tot seguit ens en dona l'explicació: «Els fets d'armes de la conquesta de Mallorca foren més sagnants que no a la croada valenciana.» I és que l'entrada de les tropes catalanes a la ciutat de Mallorca (ciutat en minúscula, ja que el topònim medieval de la capital insular era simplement Mallorca, cal divulgar-ho) es féu sense pactes ni capitulacions. A Menorca, el 1287, ocorregué també el mateix. Vet ací, doncs, un excel·lent exemple de com la Literatura pot reflectir, sense cap distorsió, allò que s'ha esdevingut a la realitat. Aquest és, precisament, segons el nostre parer, el principal mèrit que té el llibre: reflectir unes determinades realitats històriques a partir de textos literaris, concretades, pel que ara fa el cas, en un espai ben delimitat: el Xarq al-Andalus.

Gabriel Ensenyat Pujol

Joan Anton CARBONELL: **Molins de Rei: vida social i política (1868-1936)**, *Publicacions de l'Abadia de Montserrat, «Biblioteca Abat Oliba», núm. 92, Barcelona, 1991, 478 pp.*

Aquest llibre és el resultat d'una tesi de llicenciatura presentada el mes de gener de 1990 a la Universitat de Barcelona. Es tracta d'un treball que, tal i com va qualificar Andreu Mayayo en la presentació de l'obra, cal interpretar com «una biografia de Molins de Rei». I, efectivament, és un encert denominar-lo d'aquesta manera, perquè el que s'hi recull és la història de la vila durant el període de temps que abraça del sexenni revolucionari (1868-1874) fins a l'esclat de la Guerra Civil. L'obra s'estructura amb una presentació a càrrec de Casimir Boy, alcalde de Molins, i un prefaci del propi autor. El primer capítol està dedicat a les fonts d'informació, preferentment arxivístiques (padrons de població, documentació fiscal i municipal, premsa,...) i entrevistes personals. Pel que fa al contingut, hi observem quatre parts ben marcades temàticament. La primera toca l'aspecte geogràfic, on se'n parla de la situació, les característiques físiques i l'evolució demogràfica (d'especial interès la relació de la demografia de Molins amb la del Baix Llobregat en general). La segona tracta l'economia de la vila. Dins d'una producció de base agrària, se'n explica l'evolució de l'agricultura, l'estructura de la propietat, els conreus i la seva productivitat, la forma del treball al camp, la ramaderia i se'n dona a conèixer l'existència dels sin-

dicats de propietaris. A continuació se'ns exposen les causes de la industrialització molinenca i se'ns detalla una cronologia per etapes d'aquest procés, que s'estén des de la confecció de les blondes i l'aprofitament de l'aigua del molí (1819-1830) fins l'època daurada (1914-1936), passant pel moment en què van aparèixer les primeres indústries (1830-1858). L'autor no omet els acords laborals ni tampoc el fenomen de l'atur. Així mateix, no hi falta un subapartat assignat als serveis, on destaca el tema del comerç i aprofita per fer un breu comentari de la Fira de la Candelera. En emprendre el punt de la política, Carbonell ens presenta l'evolució local, en un principi diversificada en monàrquics i republicans (s. XIX), per esdevenir la dicotomia dels regionalistes i obreristes del s. XX. Ens comenta els centres de reunió de les associacions més destacades de la vila: la Federació Obrera, la Joventut Catòlica i el Foment. Finalment es refereix a la cultura local, que sempre es vinculà a la situació política del moment. L'obra es complementa amb varis apèndixs, una sèrie de fotografies que serveixen de testimoniatge de l'època i un generós apartat crític.

És interessant remarcar que el fons de l'obra és el resultat d'un conjunt de qüestionaments com ara per què han sorgit una sèrie d'associacions, s'han produït un seguit de canvis econòmics i, especialment, la raó de l'estabilitat política i social molinenca en temps de conflictes generalitzats, com ara la Setmana Tràgica i els anys de la Segona República. Per primera vegada tenim davant nostre un treball global sobre Molins de Rei, que s'allunya de la simple recopilació cronològica dels esdeveniments, per assolir una argumentació raonada dels fets. No cal dir que el resultat d'aquest llibre entra a formar part, amb ple dret, de la història general de Catalunya.

Montse Vidal